

برنام آن که جان را فکرت آموخت چراغ دل به نور جان برافروخت

نقشه نگارک مداخله

برای طراحی برنامه‌هاک ارتقاء سلامت

قابل استفاده

متخصصان و دانشجویان رشته‌های پزشکی، بهداشت و ارتقاء سلامت، اپیدمیولوژی، بهداشت باروری، پرستاری، تغذیه، روانشناسی سلامت، سلامت سالمندی، پزشکی اجتماعی

ترجمه و تالیف:

دکتر لیلا سبزمکان

استادیار گروه آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت، دانشکده علوم پزشکی البرز

دکتر محمد علی مروتی شریف‌آباد

استاد گروه آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت دانشگاه علوم پزشکی شهید باهنر اهواز

دکتر داوود شجاعی‌زاده

استاد گروه آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت دانشگاه علوم پزشکی تهران

ویراستار:

دکتر خندان شاهنده

دکتری آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت، دانشگاه علوم پزشکی تهران

سرشناسه	: سبزمکان، لیلا، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: نقشه‌نگاری مداخله برای طراحی برنامه‌های ارتقاء سلامت/ترجمه و تالیف لیلا سبزمکان، محمدعلی مروتی شریف‌آباد، داوود شجاعی‌زاده؛ ویراستار خندان شاهنده.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات پارس، انتشارات آثارسبحان ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۶ ص.: جدول، نمودار.
شابک	: 978-600-95140-7-6
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا
یادداشت	: در: تالیف کتاب حاضر از بخش‌هایی از کتاب "Planning health promotion programs : approach, 3rd. ed. an intervention mapping" استفاده شده است.
موضوع	: سلامت‌پروری
موضوع	: سلامت‌پروری - برنامه‌ریزی - روش‌شناسی
موضوع	: آموزش بهداشت
شناسه افزوده	: پزشکی مبتنی بر شواهد
شناسه افزوده	: سبزمکان، لیلا، شریف‌آباد، محمدعلی، ۱۳۵۹ -
شناسه افزوده	: شجاعی‌زاده، داود، ۱۳۳۵ -
شناسه افزوده	: شاهنده، خندان، ویراستار
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۵: ۷ RA۴۲۷
رده‌بندی دیویی	: ۳۶۲/۱۵۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۱۲۱۳۱۳

نام کتاب:	نقشه‌نگاری مداخله برای طراحی برنامه‌های ارتقاء سلامت
ترجمه و تالیف:	سبزمکان، مروتی شریف‌آباد، شجاعی‌زاده
ناشر:	انتشارات پارس (با همکاری انتشارات آثارسبحان)
صفحه‌آرایی:	محمد ایمانی
نوبت و سال چاپ:	اول / ۱۳۹۵
تیراژ:	۲۰۰ نسخه
چاپ:	سبحان
قیمت:	۸۴۰۰ تومان
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۹۵۱۴۰-۷-۶

www.asaresobhan.com
mail:Info@asaresobhan.com
asaresobhan2000@yahoo.com

مرکز پخش: انتشارات آثارسبحان و پارس

تهران: میدان انقلاب، خیابان انقلاب، نرسیده به خیابان ۱۲ فروردین، ساختمان ولی عصر (عج) پلاک ۱۳۱۴، طبقه دوم
تلفن: ۶۶۹۷۱۱۱۲ - ۶۶۹۷۱۰۴۰ - ۶۶۴۹۳۷۹۶

فروشگاه

تهران: میدان انقلاب، خیابان انقلاب، روبروی دبیرخانه دانشگاه تهران، پاساژ کتابسرای اندیشه، کتابفروشی آثارسبحان

تلفن: ۶۶۴۱۸۱۹۲

این کتاب به متخصصان و دانشجویان رشته‌های آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت، اپیدمیولوژی، بهداشت باروری، پرستاری، تغذیه، روانشناسی سلامت، سلامت سالمندی، پزشکی اجتماعی و کلیه محققینی که در نظر دارند جهت حل مشکلات بهداشتی از مدل‌های برنامه‌ریزی و رویکردهای سیستماتیک استفاده کنند توصیه می‌گردد.

تقدیم به همه کسانی که در ارتقاء سلامت کشور عزیزمان ایران گام برمی‌دارند

خواننده گرامی سلام

از این‌که به جای کی‌برداری از این کتاب، آن را خریداری نموده‌اید و باعث ضرر و زیان نویسنده کتاب و انتشارات مربوطه نشده‌اید، از شما سپاسگزاریم.

لطفاً پیغام ما را به کسانی که از کتاب کی‌برداری می‌کنند برسانید: کی‌برداری از کتابی که با زحمت فراوان تهیه شده و با هزینه زیاد به چاپ رسیده است، موجب ضرر و زیان نویسنده و انتشارات مربوطه می‌شود. همچنین، دریافت هزینه کتاب حق شرعی و قانونی نویسنده کتاب و انتشارات آن می‌باشد نه حق فردی که یک دستگاه چاپ و تکثیر خریده است و اکنون از طریق آن سود می‌برد. و در ضمن، با کی‌بردن کتاب باعث می‌شوند ناشر و مولف زیان ببینند و حتی باعث ورشکستگی شود. در نتیجه دیگر کتابی ترجمه، تالیف و تولید نخواهد شد!

امیدوارم موفق باشید

انتشارات آثار سبحان

مقدمه

طراحی برنامه‌های ارتقاء سلامت می‌تواند در کاهش و حذف مشکلات بهداشتی، بهبود سلامتی و ارتقاء شیوه زندگی افراد نقش بسزایی داشته باشد. از آنجا که میزان استفاده دانشجویان و کارشناسان حوزه سلامت از مدل‌ها و تئوری‌های تغییر رفتار نسبت به مدل‌های طراحی برنامه‌ریزی ارتقاء سلامت رو به افزایش است بنابراین نیاز به معرفی جامع مدل‌های طراحی یا برنامه‌ریزی می‌باشد. طراحی برنامه‌های ارتقاء سلامت دانش و مهارت خاصی را می‌طلبد چرا که از قول برکن و همکاران طراحی یک برنامه موثر از اجرای آن دشوارتر می‌باشد. این کتاب به معرفی گام به گام مراحل رویکرد نقشه نگاری مداخله جهت طراحی برنامه‌های ارتقاء سلامت می‌پردازد. نقشه نگاری مداخله به عنوان یک رویکرد سیستمی به متخصصین حوزه سلامت کمک می‌کند تئوری‌های مفید را انتخاب کند و به روش مناسب را از تئوری‌های چندگانه جهت توصیف مشکلات بهداشتی ادغام کنند و راه حل‌های مناسب را توسعه دهند. ترجمه و تالیف کتاب نقشه‌نگاری مداخله از سال ۱۳۸۹ شروع شد. زمانی که تصمیم گرفتیم در رساله دکتری خود با کمک نقشه نگاری مداخله در شکل بهداشتی بیماری‌های قلبی عروقی در جمعیت مورد مطالعه پیشگیری نمایم. سرانجام به حول و قوه الهی توانستیم این کتاب را ترجمه و تالیف کنیم و آن را در دسترس علاقمندان قرار دهیم. هر چند صادقانه اعتراف می‌کنیم کتاب حاضر بدون کاستی نیست. ما احمدین اثر دکتر کی‌بارتولومیو از دانشکده بهداشت دانشگاه تگزاس می‌باشد. ترجمه و فهم دقیق مراحل نقشه نگاری مداخله کاری بس دشوار بود که جا دارد از زحمات ارزشمند دکتر کی‌بارتولومیو و دکتر اندرو اسپرینگر تشکر نمایم. بی‌شک اگر راه‌مایی‌های ارزشمند و گام به گام دکتر اندرو اسپرینگر نبود تدوین این کتاب توسط اینجانب محقق نمی‌گردید. دکتر اندرو اسپرینگر به ما را تمام پاپانامه‌ها و درک مراحل نقشه نگاری مداخله به کرات ترجمه و تالیف کتاب نقشه نگاری مداخله به زبان فارسی را به این جانب پیشنهاد نمود. امید است خوانندگان عزیز بتوانند بهره‌گیری کافی را از این کتاب بنمایند.

این ترجمه و تالیف، ویراست نخست کتاب است و امید است که ویراست بعدی آن به زودی در طبع آراسته گردد.

دکتر لیلا سبزمکان

استادیار گروه آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت دانشگاه علوم پزشکی البرز

دی ماه ۱۳۹۴

فهرست مطالب

فصل ۱: بررسی کلی از نقشه‌نگاری مداخله	۷	فصل ۳: مرحله دو نقشه‌نگاری مداخله: آماده کردن ماتریس	۷
اهداف یادگیری	۷	اهداف تغییر	۲۹
تعریف آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت	۷	اهداف یادگیری	۲۹
طراحی برنامه	۸	مدل منطقی تغییر	۲۹
مدل‌های طراحی برنامه در ارتقاء سلامت	۸	پیامدهای رفتاری و محیطی	۲۹
نقشه‌نگاری مداخله	۹	شناسایی رفتارهای مرتبط به سلامت گروه در معرض خطر	۳۰
فصل ۲: مرحله اول نقشه‌نگاری مداخله: نیازسنجی	۱۲	شناسایی پیامدهای محیطی	۳۱
اهداف یادگیری	۱۲	بیان پیامدهای محیطی	۳۲
چشم‌انداز	۱۲	اهداف عملکردی	۳۲
نیازسنجی اولین بخش برنامه در مداخله	۱۳	اهداف عملکردی برای رفتارها	۳۲
شناخت اجتماع	۱۳	اهداف عملکردی برای نتایج محیطی	۳۲
برنامه‌ریزی مشارکتی	۱۳	فرایندهای اصلی برای نوشتن اهداف عملکردی	۳۳
مشارکت در برنامه‌ریزی برنامه	۱۳	اعتبار اهداف عملکردی	۳۳
برنامه‌ریزی و انجام نیازسنجی	۱۴	تعیین‌کننده‌های فردی	۳۳
استفاده از مدل پرسید برای نیازسنجی	۱۴	ماتریس اهداف تغییر	۳۵
شروع یک مدل منطقی از مشکل	۱۵	مثالی از مرحله دوم نقشه‌نگاری مداخله	۳۶
از کجا مدل نیازسنجی را شروع کنیم	۱۶	رفتار رعایت رژیم غذایی	۳۶
انجام نیازسنجی	۱۶	رفتار فعالیت فیزیکی	۴۳
توصیف جمعیت در معرض خطر و زمینه محیطی	۱۶	فصل ۴: مرحله سوم نقشه‌نگاری مداخله: انتخاب روش‌های مداخله	۴۹
مشکلات بهداشتی و کیفیت زندگی	۱۷	مداخله‌های عملی	۴۹
میزان‌ها و خطر	۱۷	اهداف یادگیری	۴۹
بررسی علت‌های مشکلات بهداشتی	۱۷	چشم‌انداز	۴۹
رفتار گروه در معرض خطر	۱۸	موردی از عدم مشارکت	۵۱
محیط	۱۸	استفاده درست از روش	۵۱
تعیین‌کننده‌های رفتارها و عوامل محیطی پرخطر	۱۸	تفاوت روش‌ها در سطوح مختلف مداخله	۵۱
منابع داده‌های نیازسنجی	۱۸	ایده‌هایی در مورد برنامه	۵۲
منابع داده‌ها برای نیازسنجی در ارتقاء سلامت	۱۹	شناسایی روش‌های تشویک	۵۲
ترکیب داده‌های کیفی و کمی	۱۹	شرایط محیطی: نقش عامل	۵۵
انتخاب یک نوع طرح روش‌های ترکیبی	۲۰	فرایندهای اصلی	۵۵
روش‌های پژوهش ترکیبی	۲۲	انتخاب روش	۵۵
جمع‌آوری داده‌های اولیه از افراد در نیازسنجی	۲۴	روش کار	۵۵
جمع‌آوری داده‌ها در گروه‌ها	۲۴	روش‌های تغییر رفتار	۵۷
ظرفیت اجتماع	۲۵	روش‌هایی برای تأثیر قرار دادن دانش	۵۷
ارتقاء سلامت اجتماع محور	۲۵	روش‌هایی برای تغییر دادن درک خطر، آگاهی و باورهای	۵۷
تنظیم اهداف و اتصال به ارزشیابی	۲۶	بهداشتی	۵۷
ارتباط و تغییرپذیری	۲۶	روش‌هایی برای تغییر رفتارهای عادی، اتوماتیک و اجباری	۵۹
مثالی از مرحله اول نقشه‌نگاری مداخله	۲۶	روش‌هایی برای تغییر نگرش‌ها، باورها و انتظارات پیامد	۵۹

۵۹	اهداف یادگیری	۵۹	روش‌ها برای تغییر تأثیرات اجتماعی
۸۹	چشم‌انداز	۶۰	روش‌ها برای تحت تأثیر قرار دادن مهارت‌ها، توانایی، و خودکارآمدی و غلبه بر موانع
۹۰	چه کسی برنامه را خواهد پذیرفت و اجرا کرد؟	۶۴	روش‌ها برای کاهش برجسب عمومی
۹۰	گروه برنامه‌ریزی برای استفاده از برنامه	۶۶	روش‌ها برای تغییر شرایط محیطی
۹۱	ارتباط طراحان برنامه با اجراکنندگان	۶۶	روش‌های اساسی برای تغییر شرایط محیطی
۹۱	استفاده از پیامدها و اهداف عملکردی برنامه برای پذیرش، اجرا و حفظ آن	۶۷	روش‌ها برای تغییر نرم‌های اجتماعی
۹۲	پایداری	۶۷	روش‌ها برای تقویت حمایت اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی
۹۳	بیان پیامدهای استفاده از برنامه و اهداف عملکردی آن	۶۷	روش‌ها برای تقویت سازمان‌ها
۹۳	اهداف عملکردی برای پذیرندگان برنامه	۶۸	روش‌هایی برای تقویت اجتماعات
۹۳	اهداف عملکردی برای اجرا	۶۹	روش‌ها برای تغییر سیاست
۹۴	اهداف عملکردی	۶۹	از روش‌ها به کاربردها
۹۴	تعیین کننده‌های استفاده از برنامه	۶۹	در چه موقعیتی همه اهداف می‌توانند دستیابی یابند؟
۹۵	ماتریس برای ترویج استفاده از برنامه	۷۰	مثال برای درک مرحله سوم نقشه کارکرد مدل
۹۵	روش‌ها و کاربردهای عملی برای استفاده از برنامه	فصل ۵: مرحله چهارم نقشه‌نگاری مدل: نتیجه، اجزا و	
۹۶	مداخلات برای تحت تأثیر قرار دادن استفاده از برنامه	مطالب برنامه	
۹۶	استفاده از برنامه اولیه و انتشار برنامه	۷۸	اهداف یادگیری
۹۷	انتشار برنامه‌های مبتنی بر شواهد	۷۸	چشم‌انداز
۹۷	مثالی برای مرحله پنجم نقشه نگاری مداخله	۷۸	طراحی مطالب برنامه مناسب فرهنگی
فصل ۶: مرحله ششم نقشه نگاری مداخله: برنامه‌ریزی برای		۷۹	تحقیق تکوینی
۹۹	ارزایی	۷۹	ایجاد طرح و ساختار برنامه
۹۹	اهداف یادگیری	۸۰	ایده‌های برنامه
۹۹	چشم‌انداز	۸۰	محدوده و ترتیب ارائه
۱۰۱	دلایل ارزشیابی	۸۰	کانال‌ها و رسانه‌های برای روش‌های برنامه، کاربردهای عملی و پیام‌ها
۱۰۱	درگیر کردن ذینفعان	۸۰	مثال‌هایی از کانال‌ها و رسانه‌های برنامه
۱۰۱	ارزشیابی برنامه‌ها مشارکتی	۸۰	موضوع برنامه
۱۰۲	بررسی مدل منطقی برنامه	۸۲	تولید مطالب برنامه
۱۰۲	تأثیر روی سلامت، کیفیت زندگی، رفتار و محیط	۸۳	اسناد طرح اولیه: انتقال قصد پروژه
۱۰۴	تعیین یک دوره زمانی ارزشیابی	۸۳	مرور مطالب برنامه موجود
۱۰۴	تأثیر روی اهداف تغییر	۸۳	تعیین مناسبیت
۱۰۵	فرایند برنامه	۸۵	توسعه مطالب برنامه
۱۰۶	دقت و حصول	۸۶	پیش آزمون، اصلاح و تولید اجرای برنامه
۱۰۶	انتخاب و طراحی ابزارهای اندازه‌گیری	۸۶	روش‌های انجام پیش آزمون
۱۰۷	روایی و پایایی	۸۶	مثالی از مرحله چهارم نقشه نگاری مداخله
۱۰۹	روایی ملاکی	۸۷	آموزش کارکنان واحد دیابت
۱۱۰	پایایی	۸۷	آموزش به بیمار
۱۱۲	سلامت و کیفیت زندگی	۸۸	آموزش به خانواده
۱۱۲	موضوعات مربوط به طرح		
۱۱۳	مثال برای مرحله ششم نقشه نگاری مداخله		